

*Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).
Спеціальність – 281.
Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 3.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.3.7>

УДК 351:377/378:006

К. М. Романенко,

*д. держ. упр., професор, професор кафедри публічного управління та права,
Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної
освіти» Дніпропетровської обласної ради»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3985-3791>

**ЯКІСНІ ОСВІТНІ ПОСЛУГИ В СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ
ОСВІТИ ЯК МЕХАНІЗМ ПОСИЛЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЇЇ ВИПУСКНИКІВ**

K. Romanenko,

*Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Professor of the Public
Administration and Law Department,
Communal institution of higher education «Dnipro Academy of Continuing
Education» of the Dnipropetrovsk Regional Council»*

**QUALITY EDUCATIONAL SERVICES IN THE SYSTEM OF
PROFESSIONAL PRE-HIGHER EDUCATION AS A MECHANISM FOR
ENHANCING THE COMPETITIVENESS OF ITS GRADUATES**

Встановлено, що важливим кроком у реформуванні вітчизняної системи освіти є створення фахової передвищої освіти як окремого компонента освітньої системи України. Фахова передвища освіта спрямована як на задоволення потреб ринку праці, так і орієнтована на потреби здобувачів освіти, що передбачає нові підходи до освітньої політики та надання освітніх послуг.

Визначено основні принципи державної політики у сфері фахової передвищої освіти, де механізми забезпечення її якості відіграють пріоритетну роль. В ході дослідження проаналізовано особливості визначення терміну «освітні послуги» з акцентом на якісні освітні послуги в системі фахової передвищої освіти. Запропоновано визначити основні компоненти якісних освітніх послуг в системі фахової передвищої освіти з орієнтацією на вимоги освітніх стандартів фахової передвищої освіти.

Встановлено, що визначення ключових критеріїв оцінки якості освітніх послуг є вирішальними для розвитку фахової передвищої освіти. Важливість оцінки якості освітніх послуг полягає в їх впливі на ефективність навчання, успішність здобувачів освіти і загальну продуктивність установи. Ці критерії охоплюють різноманітні аспекти освітнього процесу і дозволяють закладам проводити глибоке оцінювання, забезпечуючи відповідність їхніх послуг високим стандартам якості освіти не чекаючи зовнішніх перевірок. Створення системи забезпечення якості освітніх послуг передбачає розробку стратегій, методів оцінювання, а також залучення всіх учасників освітнього процесу до партнерської моделі управління, що сприяє об'єктивному аналізу та адаптації до потреб сучасного суспільства.

Доведено, що забезпечення якісних освітніх послуг сприяє посиленню конкурентоспроможності випускників на ринку праці. Визначено, що основним критерієм конкурентоспроможності фахівців є реалізація ними права на працевлаштування за здобутим фахом.

It has been established that an important step in reforming the national education system is the creation of professional pre-higher education as a separate component of Ukraine's education system. Professional pre-higher education is aimed both at meeting the needs of the labor market and at focusing on the needs of learners, which presupposes new approaches to educational policy and the provision of educational services.

The main principles of state policy in the field of professional pre-higher education, where mechanisms for ensuring its quality play a priority role, have been identified. The study analyzed the peculiarities of the terminological definition of "educational services" with an emphasis on quality educational services in the system of professional pre-higher education. It is proposed to identify the main components of quality educational services in the system of professional pre-higher education with an orientation to the requirements of professional pre-higher education standards.

It has been established that defining key criteria for assessing the quality of educational services is crucial for the development of professional pre-higher education. The importance of assessing the quality of educational services lies in their impact on the effectiveness of learning, the success of learners, and the overall productivity of the institution. These criteria cover various aspects of the educational process and allow institutions to conduct a deep evaluation, ensuring that their services meet high standards of education quality without waiting for external checks. Creating a system to ensure the quality of educational services involves developing strategies, evaluation methods, and involving all participants in the educational process in a partnership management model, which facilitates objective analysis and adaptation to the needs of modern society.

It has been proven that providing quality educational services enhances the competitiveness of graduates in the labor market. It has been determined that the main criterion for the competitiveness of professionals is their realization of the right to employment in their field of study.

Ключові слова: освіта, управління, система фахової передвищої освіти, «фахова передвища освіта», «освітні послуги», конкурентоспроможність, якість.

Keywords: education, management, system of professional pre-higher education, professional pre-higher education, educational services, competitiveness, quality.

Постановка проблеми. Проблематика якості освітніх послуг є ключовою у розвитку сучасної системи фахової передвищої освіти та формуванні конкурентоспроможності її випускників. По суті рішення держави щодо формування фахової передвищої освіти як окремої освітньої системи було обумовлено неналежною якістю освітніх послуг, що надавалися її навчальними закладами, які попередньо функціонували в межах вищої освіти та не відповідали поставленим критеріям згідно сучасних вимог. Це питання стає предметом дослідження різних наукових сфер, зокрема в педагогіці, соціології, економіці та публічному управлінні освітою. Якісні освітні послуги забезпечують здобувачам фахової передвищої освіти не тільки актуальні знання та навички, але й сприяють розвитку критичного мислення, адаптивності та креативності, що є важливими характеристиками сучасного фахівця. Вони також формують уміння випускників швидко адаптуватися до змін у професійному середовищі та ринку праці, що, в свою чергу, підвищує їх конкурентоспроможність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публічне управління якістю освіти та якістю освітніх послуг досліджували Л. Белова, С. Вавренюк, Л. Грень, С. Домбровська, С. Мороз, Л. Кобченко, Т. Лукіна, В. Лунячек, В. Якобчук та інші. Поряд із тим, проблематика розвитку якості освітніх послуг в системі фахової передвищої освіти залишається поза увагою науковців.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити поняття якісної освітньої послуги в контексті функціонування системи фахової передвищої

освіти та визначити її вплив на конкурентоспроможність підготовлених фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Зацікавленість держави в реформуванні освіти пояснюється перш за все потребами суспільства, яке все частіше висловлює незадоволення її якістю. Саме тому основним призначенням освітніх реформ виступає підвищення ефективності всіх ланок освіти. Реформування освітньої системи в Україні корелює із глобальними тенденціями цього процесу. Починаючи з кінця минулого століття в багатьох країнах реформують національні системи вищої освіти, що було обумовлено як впровадженням Болонського процесу, так і створенням єдиного європейського освітнього простору. Саме виходячи з цього П. Сальберг, досліджуючи дані тенденції, визначив їх як «Глобальний рух освітніх реформ» [8].

Важливим кроком до якісних реформ вітчизняної освіти стала поява фахової передвищої освіти, що була виділена як окремий складник із системи вищої освіти України. В першу чергу, потреба у виникненні фахової передвищої освіти обумовлена необхідністю державного регулювання вищої освіти, яка набула в Україні масового характеру, що суттєво позначається на якійсній підготовці її здобувачів, а як наслідок і фахівців, які у майбутньому потрапляють на ринок праці. Також потребував переосмислення і підхід до підготовки кадрів за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший спеціаліст». В ході формування глобального освітнього простору та українського поступу в напрямку європейських стандартів освіти, такий формат як «неповна вища освіта» виявляється атавізмом радянської спадщини, що не сприймається на світовому ринку праці. Крім того, критерії якості освітніх послуг, як і самі послуги, що надавалися молодшим спеціалістам орієнтувалися на розвиток індустріального суспільства та його потреби. Сьогодні ж, вступивши в добу постіндустріального розвитку, держава та громадськість орієнтуються на наукові досягнення та поглиблення інтелектуального потенціалу на усіх

освітніх рівнях, де якісна освітня послуга виступає основою для привабливості освітньої системи з одного боку, та її результативності з іншого.

Система фахової передвищої освіти в Україні є відносно новою та такою що активно розвивається складовою національної освітньої системи. Вона сформована на основі Закону «Про фахову передвищу освіту», ухваленого у 2019 році, який ставить за мету забезпечення якісної освіти та підготовки фахівців, здатних задовольняти потреби ринку праці. Поряд із тим, система фахової передвищої освіти орієнтується на потреби здобувача освіти, що визначає нові підходи до формування освітньої політики даного складника освіти. Якщо раніше єдиним запитом до результату освітньої діяльності того чи іншого закладу освіти з боку держави було суто забезпечення потреб ринку праці, то сьогодні на чільне місце виходять потреби самого здобувача освіти.

Державна політика у сфері фахової передвищої освіти ґрунтується на наступних принципах:

- підтримка постійного розвитку суспільства через формування конкурентоспроможного людського капіталу, забезпечення можливостей для отримання освіти на всіх етапах життя;
- забезпечення доступу до фахової передвищої освіти для всіх бажаючих;
- розширення міжнародної співпраці та інтеграція української системи фахової передвищої освіти у європейський освітній простір, при цьому підтримуючи та розвиваючи кращі національні освітні традиції;
- розвиток співпраці між державою та приватним сектором у сфері фахової передвищої освіти;
- впровадження заходів для заохочення організацій різних форм власності до створення умов для першого робочого місця випускникам фахової передвищої освіти;
- стимулювання освітніх, інноваційних та наукових ініціатив у закладах фахової передвищої освіти, забезпечення ефективного управління фінансовими та матеріальними ресурсами на основі цілеспрямованості та раціональності.

Основні напрямки фахової передвищої освіти охоплюють спорт, мистецтво, військове спрямування, педагогічну освіту та медицину. Загалом в системі фахової передвищої освіти свій фах здобувають понад 400 тис. фахових молодших бакалаврів, що актуалізує потребу ретельного вивчення даного складника освіти та пошуку додаткових механізмів з боку держави, його вдосконалення з метою посилення конкурентоспроможності випускників фахової передвищої освіти.

Згідно з законом, фахова передвища освіта спрямована на підготовку спеціалістів, орієнтованих на практичну діяльність і вимоги ринку праці. Освітні програми розробляються на компетентнісній основі з метою забезпечення здобувачів освіти необхідними знаннями, вміннями та навичками для успішної професійної діяльності [5].

Таким чином, можна дійти висновку, що система фахової передвищої освіти в Україні сформована з метою створення ефективного та гнучкого механізму підготовки кваліфікованих фахівців, які можуть швидко адаптуватися до змін на ринку праці. Законодавча база та інституційна структура, що були введені, спрямовані на забезпечення високої якості освітніх послуг [5].

Для того щоб визначити які освітні послуги є якісними, доцільно проаналізувати сам термін «освітня послуга». І. Грищенко переконаний, що освітня послуга – це цілеспрямована діяльність фізичних та юридичних осіб, яка ґрунтується на підготовці до задоволення різноманітних інтелектуальних потреб людини і суспільства в нових знаннях, уміннях, навичках, розвитку здібностей особистості, що має ціннісний вимір [2, с. 127]. І. Каленюк визначає освітню послугу як продукт освітньої діяльності, що є результатом здійснення різноманітної (педагогічної, виховної, наукової, організаційно-управлінської) діяльності працівниками сфери освіти для задоволення освітніх потреб окремих людей та всього суспільства [4, с. 36]. На думку В. Александрова, освітня послуга – це організований процес навчання для одержання необхідних знань, навичок і вмінь. Це – особливий інтелектуальний товар,

який надається стороною, що організує і здійснює процес навчання, та утримується іншою стороною, яка може бути одночасно і учнем, і контролером якості послуги, і платником за неї [1, с. 157].

В системі фахової передвищої освіти «необхідні навички, знання та вміння» визначаються освітніми стандартами фахової передвищої освіти, які фіксують:

– можливі форми здобуття фахової передвищої освіти (інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева); індивідуальна (екстернатна, на робочому місці (на виробництві); дуальна);

– містять короткий опис предметної області, що вивчається в системі фахової передвищої освіти (об'єкт вивчення або діяльності, цілі навчання, теоретичний зміст предметної області, методи, методики та технології: загальнонаукові та спеціальні методи, методики і технології предметної області, інструменти та обладнання);

– академічні права випускників, що як правило орієнтують на набуття вищої освіти за аналогічною спеціальністю, при цьому механізм цього процесу не описано;

– обсяг освітньо-професійної програми фахового молодшого бакалавра на основі повної загальної середньої освіти становить 120 кредитів ЄКТС [3].

Також у стандарті фахової передвищої освіти описані інтегральні, загальні та спеціальні компетентності, якими повинен оволодіти здобувач фахової передвищої освіти.

Визначивши складові компоненти освітніх послуг, що надаються в системі фахової передвищої освіти, перейдемо до процедури забезпечення якості освітніх послуг. Встановлення чітких критеріїв для оцінювання якості освітніх послуг є ключовим для навчальних закладів, які прагнуть до неперервного поліпшення та досягнення високого рівня якості освітніх послуг в системі фахової передвищої освіти. Важливість оцінки якості освітніх послуг не можна недооцінювати, оскільки вона є вирішальною для забезпечення ефективного освітнього процесу, успіху здобувачів освіти та загальної

продуктивності установи. Ці критерії створюють всебічну структуру, яка охоплює різноманітні аспекти освітнього процесу. Враховуючи встановлені критерії, заклади та інституції фахової передвищої освіти мають змогу провести глибоке оцінювання, щоб пересвідчитися, що їхні освітні послуги відповідають високим стандартам якості та сприяють досягненню студентами позитивних результатів [7].

У закладі фахової передвищої освіти повинна функціонувати система забезпечення якості освітньої діяльності та якості фахової передвищої освіти, механізм забезпечення якої передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- розробка та оголошення стратегій та методів забезпечення якості освітніх послуг в системі фахової передвищої освіти, що враховують стратегію закладу;
- створення та дотримання методик розробки навчальних програм, відповідно до освітніх стандартів та потреб зацікавлених сторін, з чітким визначенням присуджуваних кваліфікацій;
- проведення моніторингу та оновлення навчальних програм з участю членів студентського самоврядування для відповідності їх цілям та суспільним вимогам;
- забезпечення прозорості та послідовності в регулюванні освітнього процесу та студентського життя через нормативні документи;
- гарантування об'єктивності та прозорості оцінювання в рамках освітнього процесу;
- встановлення критеріїв компетентності для викладачів та забезпечення їхнього професійного розвитку;
- фінансування освітньої діяльності та забезпечення необхідних ресурсів і підтримки для кожної освітньої програми;
- збір та аналіз інформації для управління освітніми програмами та діяльністю закладу;

- публікація актуальної, зрозумілої та доступної інформації про діяльність закладу та освітні програми;
- запровадження механізмів запобігання порушення академічної доброчесності учасниками освітнього процесу [3].

Ключовим фактором у процесі поліпшення якості освітніх послуг та ефективності освітнього процесу є розробка та впровадження партнерської моделі управління закладом фахової передвищої освіти. Така модель передбачає тісну співпрацю між всіма учасниками освітнього процесу – адміністрацією, педагогічним та науково-педагогічним складом, здобувачами освіти та іншими зацікавленими сторонами. Системний аналіз об'єктивних даних про стан освітнього процесу відіграє вирішальну роль у цьому контексті, оскільки надає можливість для обґрунтованого прийняття рішень та адаптації освітнього процесу до змінюваних умов і потреб сучасного суспільства та забезпечується зворотнім зв'язком від усіх суб'єктів та об'єктів управління.

Цей підхід дозволяє забезпечити умови розробки та реалізація освітніх програм, які базуються на принципах взаємної поваги, відкритості та партнерства. Здобувачі фахової передвищої освіти стають активними учасниками освітнього процесу, їхні думки та потреби враховуються при плануванні та впровадженні навчальних курсів, розробці методик навчання та оцінювання. Водночас, залучення педагогічних і науково-педагогічних працівників до процесу управління та розвитку закладу освіти сприяє підвищенню мотивації та професійному розвитку кадрів, а також забезпечує глибоке розуміння актуальних тенденцій та викликів у галузі освіти.

Таким чином, впровадження партнерської моделі управління та застосування системного аналізу даних про стан освітнього процесу відкриває широкі можливості для вдосконалення освітніх послуг, підвищення ефективності виховання та формування конкурентоспроможних випускників, здатних до успішної професійної діяльності у майбутньому [5].

Забезпечення належних умов для надання якісних освітніх послуг в системі фахової передвищої освіти відіграють ключову роль у конкурентоспроможності її випускників. Основним індикатором конкурентоспроможності молодого фахівця є його успішне працевлаштування. Не дивлячись на те, що в системі фахової передвищої освіти сформовані механізми надання достатньо якісних освітніх послуг, що контролюється як на рівні закладів передвищої освіти, так і на рівні усієї системи освіти, питання працевлаштування лишається неврегульованим.

Кілька років тому відбулось обговорення проєкту постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку працевлаштування випускників закладів фахової передвищої освіти», підготовка яких здійснювалася за державним (регіональним) замовленням або за рахунок видатків на оплату послуг з підготовки фахівців у державних та комунальних закладах фахової передвищої та вищої освіти з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад і в договорах про надання освітніх послуг якими передбачено зобов'язання про відпрацювання» [6]. Але запропонований порядок, після тривалої дискусії так і не було ухвалено. Таким чином основне питання, що визначає конкурентоспроможність випускників фахової передвищої освіти не було вирішено.

Висновки. Система фахової передвищої освіти була сформована з метою створення ефективного та гнучкого механізму підготовки кваліфікованих фахівців, що можуть швидко адаптуватися до змін на ринку праці. Доведено, що система фахової передвищої освіти забезпечує якісні освітні послуги, на що вказує встановлення надійних критеріїв для оцінки якості освітніх послуг та активна участь усіх зацікавлених сторін освітнього процесу у поліпшенні його якості. Такі умови підготовки фахівців сприяють їх конкурентоспроможності. Втім, основний критерій конкурентоспроможності, а саме механізм забезпечення випускників системи

фахової передвищої освіти робочим місцем за набутим фахом, потребує розробки додаткових заходів з боку публічного управління, що є перспективою майбутніх наукових досліджень фахової передвищої освіти.

Література

1. Александров В. Освітня послуга: суть та моделі якості. Освіта і управління. 2006. Т.9. №1. С. 156–164.

2. Грищенко І. М. Професійна освіта в системі економічних досліджень : монографія. Київ: Грамота, 2014. 384 с.

3. Затвердженні стандарти (фахова передвища освіта) веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/fahova-peredvisha-osvita/sector-fahovoyi-peredvishoyi-osviti/zatverdzeni-standarti> (дата звернення: 27.11.2023).

4. Каленюк І. С. Особливості регулювання ринку освітніх послуг : монографія / І. С. Каленюк, Л. І. Цимбал. Чернігів: ЧДІЕіУ, 2011. 184 с.

5. Про фахову передвищу освіту: Закон України від 6 червня 2019 р. № 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (дата звернення: 27.11.2023).

6. Проект порядку працевлаштування випускників закладів фахової передвищої освіти : веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-poryadku-pracevlashtuvannya-vipusknikiv-zakladiv-fahovoyi-peredvishoyi-osviti> (дата звернення: 27.11.2023).

7. Скидан М. І. Підвищення якості освітніх послуг як основний стратегічний напрям розвитку вищої та фахової передвищої освіти. Економіка та суспільство. 2024. № 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-110> (дата звернення: 27.11.2023).

8. Sahlberg P. Educational Reform for Raising Economic Competitiveness. Journal of Educational Change. 2006. Vol. 7. № 4. URL: <http://pasisahlberg.com/wp-content/uploads/2013/01/Education-reform-for-economic-competitiveness-JEC.pdf> (дата звернення: 27.11.2023).

References

1. Aleksandrov, V. (2006), “Educational service: essence and quality models”, *Osvita i upravlinnia*, Vol.9, No. 1, 156–164.
2. Hryshchenko, I. M. (2014), *Profesiina osvita v systemi ekonomichnykh doslidzhen* [Professional education in the system of economic research], Gramota, Kyiv, Ukraine.
3. Ministry of Education and Science of Ukraine (2024), “Approved standards (professional pre-higher education)”, available at: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/fahova-peredvisha-osvita/sektor-fahovoyi-peredvishoyi-osviti/zatverdzeni-standarti> (Accessed 27 November 2023).
4. Kaleniuk, I. S. and Tsymbal, L. I. (2011). *Osoblyvosti reguliuvannia rynku osvitnikh poslug* [Peculiarities of educational services market regulation], ChDIEiU, Chernihiv, Ukraine.
5. Verkhovna Rada of Ukraine (2019), The Law of Ukraine “About professional pre-higher education”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (Accessed 27 October 2023)
6. Ministry of Education and Science of Ukraine (2021), “Project of the procedure for the employment of graduates of institutions of professional pre-higher education”, available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-poryadku-pracevlashtuvannya-vipusknikiv-zakladiv-fahovoyi-peredvishoyi-osviti> (Accessed 27 November 2023).
7. *Skydan, M. I.* (2024), “Improvement of the quality of educational services as the main strategic direction of development of higher and professional pre-higher education”, *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 59.: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-110>
8. Sahlberg, P. (2006), “Educational Reform for Raising Economic Competitiveness”, *Journal of Educational Change*. Vol. 7, No. 4, available at: <http://pasisahlberg.com/wp-content/uploads/2013/01/Education-reform-for-economic-competitiveness-JEC.pdf> (Accessed 27 November 2023).

Стаття надійшла до редакції 14.03.2024 р.